TRØNDELAG TEATER
GAMLE SCENE
IBSEN 2006
Henrik Ibsens
HEDDA GABLER
Premiere på Gamle Scene 15. mars 2006

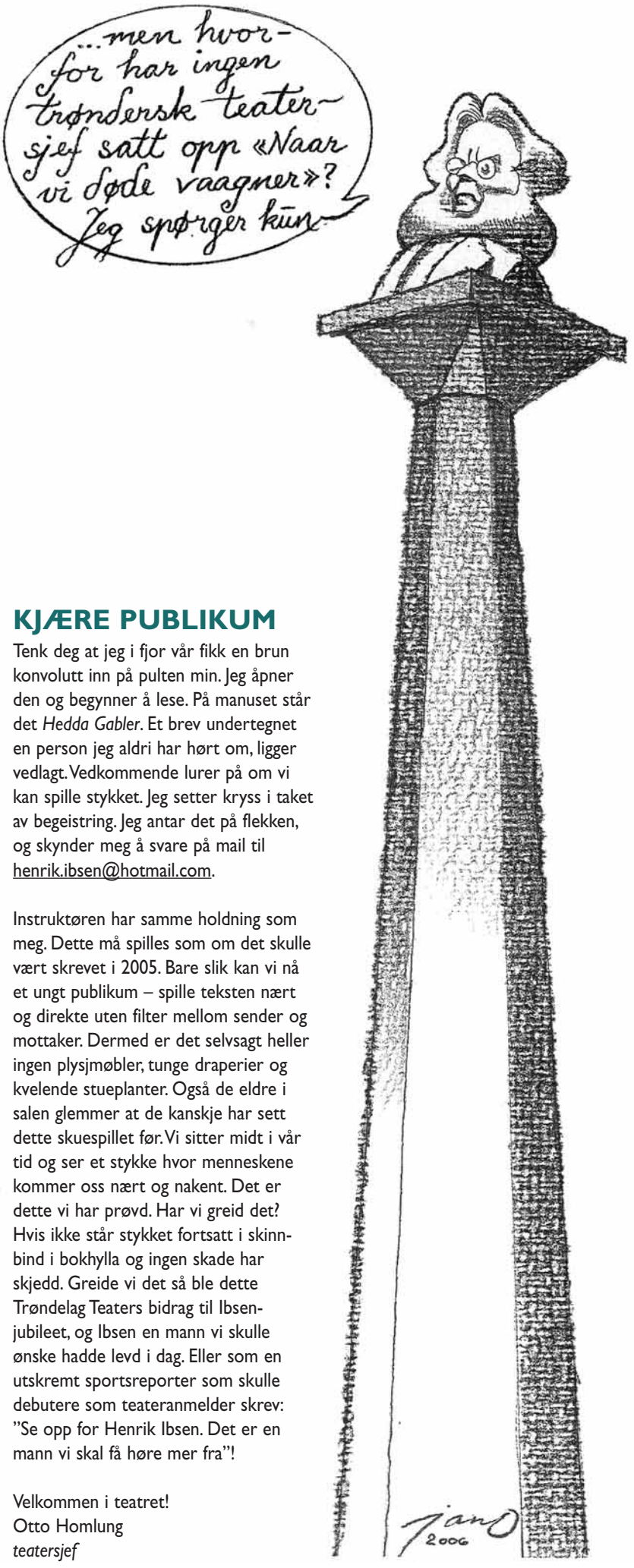

KJÆRE PUBLIKUM

Tenk deg at jeg i fjor vår fikk en brun konvolutt inn på pulten min. Jeg åpner den og begynner å lese. På manuset står det *Hedda Gabler*. Et brev undertegnet en person jeg aldri har hørt om, ligger vedlagt. Vedkommende lurer på om vi kan spille stykket. Jeg setter kryss i taket av begeistring. Jeg antar det på flekken, og skynder meg å svare på mail til henrik.ibsen@hotmail.com.

Instruktøren har samme holdning som meg. Dette må spilles som om det skulle vært skrevet i 2005. Bare slik kan vi nå et ungt publikum – spille teksten nært og direkte uten filter mellom sender og mottaker. Dermed er det selvsagt heller ingen plysjmøbler, tunge draperier og kvelende stueplanter. Også de eldre i salen glemmer at de kanskje har sett dette skuespillet før. Vi sitter midt i vår tid og ser et stykke hvor menneskene kommer oss nært og nakent. Det er dette vi har prøvd. Har vi greid det? Hvis ikke står stykket fortsatt i skinnbind i bokhylla og ingen skade har skjedd. Greide vi det så ble dette Trøndelag Teaters bidrag til Ibsen-jubileet, og Ibsen en mann vi skulle ønske hadde levd i dag. Eller som en utskremt sportsreporter som skulle debutere som teateranmelder skrev: "Se opp for Henrik Ibsen. Det er en mann vi skal få høre mer fra"!

Velkommen i teatret!
Otto Homlung
teatersjef

Henrik Ibsen:

DET ADELIGE ELEMENT

Trondhjem, 14. mai 1885

Det er efter elleve Aars Fraværelse, at jeg for en otte Dages Tid siden kom hjem igjen til Norge. Jeg har forefundet umaadelige Fremskridt paa de fleste Omraader, og jeg har seet, at det Folk, jeg nærmest tilhører, nu er rykket det øvrige Europa betydelig nærmere end før. Men besøget i Hjemmet har ogsaa beredt mig Skuffelser. Jeg har erfaret, at de uundværligste individuelle Rettigheder endnu ikke er saaledes betrygget, som jeg troede at turde haabe og vente det under den nye Statsskik. Et Flertal af de Styrende indrømmer ikke den enkelte hverken Troesfrihed eller Ytringsfrihed udenfor en vilkaarlig fastsat Grændse. Her er altsaa endnu meget at gjøre, før vi kan sige at have naaet frem til virkelig Frihed. Jeg tænker naturligvis ikke paa Fødselens Adel og heller ikke paa Pengenes, ikke paa Kundskabens og ikke engang paa Evnernes eller paa Begavelsens. Men jeg tænker paa Karakterens, paa Sindets og paa Viljens Adel. Dette Adelskab, som jeg haaber vort Folk skal forlenes med, det vil komme til os fra to Kanter. Det vil komme til os fra to Grupper, som endnu ikke har taget nogen ubodelig Skade under Partitrykket. Det vil komme til os med vore Kvinder og med vore Arbeidere. Den Omforming af Samfundsforholdene, som nu forberedes ude i Europa, den beskjæftiger sig væsentlig med Arbeiderens og Kvindens fremtidig Stilling. Det er det, jeg haaber paa og venter paa og vil virke for, alt, hvad jeg kan.
(Tale i Throndhjems Arbeiderforening i forbindelse med et Norgesbesøk før han flyttet til München)

Hedda Gabler ble utgitt i 1890. Sent i skriveprosessen endret Ibsen tittelen fra *Hedda* til *Hedda Gabler*. I et brev til den franske oversetteren forklarte Ibsen hvorfor han hadde valgt Gabler fremfor Tesman: "Jeg har derved villet antyde at hun som Personlighed mere er at opfatte som sin Fars datter end sin Mands Hustru. Det er i dette Stykke ikke egentlig såkaldte Problemer jeg har villet behandle. Hovedsaken har for mig været at skildre Mennesker, Menneskestemninger og Menneskeskæbner på Grundlag af visse gældende Samfundsforholde og Anskuelser."

Hedda Gabler hadde urpremiere 31. januar 1891 på Residenztheater i München.

STRINDBERG OG LØVBORG

Da kollega August Strindberg hadde lest skuespillet, var han hellig overbevist om at Ibsen hadde brukt ham som modell for Eilert Løvborg. Strindberg hadde åpenbart røpet visse hemmeligheter om sitt privatliv for noen venner og "på detta är *Hedda Gabler* byggd! Hur kan en begåfvad karl bli "ödelagd" derför att han tar sig en fylla, går till horor och slåss med polisen? Det synes mig som om Ibsen känner på sig att jag blir Kongsevnet när han slutat. Och nu tyckes den decrepita Dovregubben för andra gången räcka mig revolvern! Men det får han skit för! För jag skall öfverlefva honom och många andra och den dag Fadren slå ihjel Hedda Gabler då skall jag sticka revolvern i näfven på trollkarlen från Dovre!"

REGI OG BEARBEIDELSE

Per-Olav Sørensen er en teatermann med allsidige talenter og bredt teatralt spekter. Han startet sin karriere i USA tidlig på 90-tallet. I samarbeid med Pavel Dobrusky skrev og formga de flere teaterstykker som avfødte strålende kritikker og flere priser. En av dem var dramatiseringen av Isabel Allendes *Eva Luna forteller*. Sørensen/Dobruskys iscenesettelse av novellene var "ren genialitet", ifølge forfatterinnen selv. Tilbake i Norge i 1998 var Sørensen tilknyttet Oslo Nye Teater, både som dramatiker og regissør. Her skrev han det kritikerroste stykket *Tater*, om etnisk rensning av denne minoritetsgruppen i landet vårt. Han satte også skuespillet iscene. Vekselvis har han de siste år arbeidet for TV (*Seks som oss*), Nationaltheatret og sitt eget selskap, POS Theatre Company. Det var dette ensemblet som sto bak den fantastiske forestillingen *TanGhost* - bygget over Ibsens *Gjengangere*. Stykket som er beriket med tangorytmer (musikken vant Edvardprisen i 2005), gjester velrenommerte scener som bl.a Dramaten i Stockholm og Nationaltheatret i Beijing og Sofia til høsten. Per-Olav Sørensen er eneste norske regissør med nominasjoner til både Heddaprisen, Komiprisen og Gullruten.

VISUELT KONSEPT

Pavel Dobrusky er "eksil-tsjekker", født i Praha, men nå bosatt på Manhattan. Han har hatt New York som base de siste tyve år, og ut fra denne "adressen" har han hatt et utall av oppgaver i teatre over hele USA og Europa. Ved Denver Theatre Center var han medlem av den kunstneriske ledelsen, med oppgaver både innen regi, scenografi, lysdesign og dramatiseringer. På hans merittliste står flere samarbeidsprosjekt med Per-Olav Sørensen, og med regissøren Stein Winge. Winge og Dobrusky har stått for operaoppsetninger i Tyskland, og gjestet de største skandinaviske teaterscener. Dobrusky har nylig skrevet ferdig et stykke om renessansekomponisten Gesualdo, som var så kjent for sine madrigaler! Hans neste utfordring er ganske spennende, synes vi: Han skal dramatisere, sette iscene og skape det visuelle konseptet til Grimms eventyr *Rottefangeren fra Hameln*. Operaen skal spilles i et sirkustelt, med sangere og musikere. Med urpremiere i Praha og etterfølgende turnéer i Europa og USA. Som Sørensen, har Dobrusky også mottatt priser for sitt virke innen scenekunsten.

IBSEN HOS OSS

Teatret i Trondheim har en sammenhengende scenehistorie fra 1816. Kjært barn har hatt mange navn opp gjennom skiftende tider med dårlig økonomi. Skuespiller Henry Gleditsch kom til byen som "reddende engel" og sjef i 1937, og startet Trøndelag Teater som siden har vist seg å være en levedyktig institusjon. Ibsen vært en "gjenganger" på repertoaret, og i løpet av dets snart 70-årige historie, er hans stykker satt opp over 40 ganger. Bare Nationaltheatret overgår dette.

Teatret i Trondheim inntar en helt spesiell posisjon når det gjelder Ibsen. Ikke minst Gamle Scene med sine "skrå bredder". Den er ikke bare den eldste scenen Ibsen selv har stått på – men også det teatret som har den lengste kontinuerlig tradisjon for oppsetninger av forfatterens dramatikk. Den første var *Gildet paa Solhoug*, i hans egen regi i 1856. I perioder med og uten fast ensemble har stykkene hans vært publikumsmagneter. Teatergjengere i Trondheim var blant de første som fikk oppleve dem. *Fru Inger til Østeraad* ble vist samme år som uroppførelsen, *Hærmændene paa Helgeland* ett år etter. *Et dukkehjem* ble satt opp her like etter premieren i Christiania og Norgespremieren på *Bygmester Solness* skjedde i Stiftsstaden en måned etter uroppførelsen i Berlin.

Går vi til nyere tid, kan vi nevne *En folkefiende* fra 1969. Oppsetningen fokuserte på miljøproblematikk, og viste hvor dagsaktuell Ibsen kan gjøres. I *Et dukkehjem* i 1983 på det trange Teaterloftet, var publikum plassert i dekorasjonen, nærmest som "medspillere" i dramaet som utspilte seg i familien Helmers stuer. I Terje Mærlis sjefstid sto Ibsen på repertoaret hver eneste sesong - fra 1993 til 1997. Hans oppsetninger var nyskapende og uten psykologiserende sjelegranskning. I det nye teaterbyggets Hovedscene fikk vi oppleve en revolusjonerende tolkning av *Peer Gynt* i Catrine Telles regi høsten 2000. Ibsens tekst var urørt, alt annet modernisert. Spilleplassen var et veikryss hvor bl.a Mor Åse drev ei pølsebu. En stor og uforglemmelig suksess!

HEDDA x 10

Når skuespillerinnen Anna Bache-Wiig inntar scenen etter bryllupsreisen, er hun den tiende Hedda Gabler som skal skyte seg her i huset. Det tok lang tid før stykket ble satt opp på nåværende Gamle Scene – i 1900 – ni år etter urpremieren. For å si det mildt, hadde det ikke akkurat vært en suksess der det hadde vært spilt. De tre første Hedda-forestillingene var "gjestespill" fra svenske skuespillerensembler. Byens anmeldere bemerket at "Det er en svær Opgave at spille *Hedda Gabler*, og dette Ibsenstykket bør have en Tilskuerkreds som skiller sig en Del fra et Theaters vanlige publikum". Etter siste besøk fra nabolandet i 1906, gikk det nesten tredve år før Hedda viste seg i Trondheim. Det var et gjestespill fra Nationaltheatret, med Gerd Egede Nissen i tittelrollen. En stor forestilling, "pietetsfullt gjennomført med klær og møbler og sprog fra de grufullt pussige 1880-år". Fru/frk Nissen var slu, kold og beregnende – skjønn, eggende og fristende. Samtidig.

I 1947 fikk Rønnaug Altern rollen som Hedda, en oppsetning som markerte Trøndelag Teaters tiårs-jubileum. Det var like etter krigen, og ble valgt fordi det var norsk, og egnet seg til et eventuelt gjestespill i Sverige, ifølge teatersjef Georg Løkkeberg. Ellen Isefjær instruerte. Det gikk ikke så bra. Spillet var som kostymene, "blodløst grått". Men de kom seg da til Østersund, Møre-kysten og Nord-Norge på turné.

Teatersjef Erik Pierstorff hadde i 1967 hentet regissøren Eva Sköld fra Malmö Stadsteater. Han mente at Rut Tellefsen "var skreddersydd som Hedda", og at Sköld ville la Tellefsen "utfolde sine beste egenskaper". Etter kritikkene å dømme, viste denne kombinasjonen seg å være et lykkelig valg. Det var en intens og spennende forestilling, hvor nye sider ved dramaet ble trukket frem, ifølge Adresseavisens Martin Nordvik. Olaf Sæther i Arbeider-Avisa formulerte seg annerledes. "Det er den iskalde Hedda Gabler vi får se". Denne Hedda er "kvinnen uten følelsesliv, gold, frigid, neurotisk, maktsyk og ond". Og den neste i rollen fikk omtrent samme skussmål fra Sæther:"en isende kald kvinne med frosset følelsesliv". En Hedda som ikke "hadde styrke til å bære de fire aktene". Skuespillerinnen han refererte til, var Gudrun Waadeland – i Riksteatret oppsetning som gjestet Trøndelag Teater i 1969. Nordvik hadde derimot sett en "ny vri på Hedda". Hun var ikke lenger heltinnen, men "et gjennomsnittsmennske, en smålig, bortskjemt og humørsyk overklassedame". Vi tillater oss å lure på om de hadde sett samme oppsetning...

I Otto Homlungs første periode i sjefsstolen, var Teaterloftet arena for ny dramatikk og klassikere med "en annerledes belysning i intimteatrets format". I teatersjefens regi ble *Hedda Gabler* et kammerspill – med Mona Jacobsen i tittelrollen. Hun fikk virkelig ny belysning ved at rolleskikkelsen fremsto "som et moderne menneske, ikke så følelseskald som litteraturkritikere har gjort henne til". Aktører og publikum ble intimt lukket inne i Heddas nye hjem i Christian Egemars scenografi. Forestillingen ble svært populær og gikk hele 54 ganger for praktisk talt fulle hus.

Den 10. *Hedda Gabler* kom fra Molde. Teatret Vårt gjestet Studioscenen med oppsetningen våren 2001. Tittelrollen ble spilt av Ane Dahl Torp, og Svein Sturla Hungnes regisserte. "Ibsen-tekst gjennomlyst i krystallklar oppsetning med skarpe, nesten overtydelige observasjoner og utmerket spill – særlig i tittelrollen", mente Adresseavisens Martin Nordvik. Tilstrømningen var stor – forestillingen hadde et publikumsbelegg på hele 93%.

Nå er det Anna Bache-Wiigs tur. Vi sier TVI TVI og overlater vår Hedda Gabler til fremtidens teaterhistorikere.
MS

(Kilder: Førsteamanuensis Thoralf Berg)

VÅR HEDDA

I regissør Per-Olav Sørensens bearbeidelse av Ibsens *Hedda Gabler* har han latt handlingen foregå i dag. Noen kritiske røster har hevet stemmene og har satt seg i hodet at de vil ha Ibsen slik han SKAL spilles. De forskjellige oppsetningene som brutt med 1880-årenes konvensjoner viser at det finnes ingen fasit. Men mange muligheter. Ser vi på tekstene er de utrolig tilpasningsdyktige og ønsker vi en stadig levende Ibsen, er det vesentlig å relatere ham til vår samtid. Med dette gir vi ordet til regissøren:

- Er det et pliktløp å sette opp Ibsen, eller har det et formål?

- Vi bør alltid ha et formål med det vi gjør på teatret. Når vi tar for oss klassiske tekster, må vi finne en innfallsvinkel som kan kommunisere med et moderne publikum. Med vår *Hedda Gabler* vil vi prøve å unngå "høflighetsfella". Det innebærer at vi må ignorere alle formaninger om hvordan Ibsen skal eller bør spilles. Vi må gjøre Hedda til vår. Vi må gjøre hennes liv og lidelse til vår. Det må bli konkret og uten et musealt filter. Vårt formål med oppsetningen er å skape en forståelse for hvorfor en såpass ressurssterk kvinne begår selvmord. Og underveis få en medfølelse for henne. Det er nokså uinteressant å gå på teatret for å se på et monster som man skulle ønske tok livet sitt etter fem minutter!

- Men er ikke tiden Ibsen skrev stykket i avgjørende for å forstå det?

- Nei. Det tankevekkende ved Hedda er at suicidalforskere i dag, som vi har snakket med, anser henne som et kronek-sempel på en selvmordskandidat. Det sier litt om Ibsens menneskekunnskap, hans kunnskap om angst, fremmedgjø-ring og lengsel. Ikke glem at Ibsen selv understreket at *Hedda Gabler* er et stykke om "mennesker, menneskestem-ninger og menneskeskjebner." Stykket er med andre ord ikke primært en sosial kommentar.

- Dere har flyttet stykket til i dag. Ødelegger dere ikke Ibsen da?

- Det er riktig at vi gjør en slags modernisering. Men ambi-sjonen er å fjerne det publikum måtte føle av 1890-talls fremmedgjøring. Vi håper gjennom de justeringene vi har gjort å vise stykkets tidløshet. Derfor blander vi faktisk en moderne setningsoppbygning med Ibsens klassiske uttrykk. De stedene vi har forandret andre koder i stykket, kan vi telle på èn hånd. Vi har forandret noen yrker, de kjører bil, ringer i mobil og printer ut manus. Det er så få ting at Ibsen-purister ikke trenger å bekymre seg. Men da vi hadde besøk av en gymnasklasse under prøvetiden, uttrykte de at disse grepene gjorde det morsommere for dem å se styk-ket. De kjente seg igjen i språket og det praktiske rundt. Da har vi oppnådd å rive ned et filter, og det er bra.

- Hvem er egentlig Hedda?

- Dypest sett er Hedda et ensomt menneske, med dårlig selvbilde, fjern virkelighetsoppfatning og uten evne til å kanalisere sine drømmer og begjær. Ingen ser henne som den hun er. Hun er en kvinne med mange muligheter, men uten egen drivkraft til å realisere dem. Hun har et romanti-sert bilde av sitt "lykkeland", og avstanden mellom drøm-men og den virkelige verden er ødeleggende stor. Det som er utfordringen med å iscenesette stykket, er å ikke spille hennes lidelse på slutten for tidlig. Min teori er jo tidligere man spiller slutten, jo kjedeligere blir det, og jo mindre sammensatt blir Hedda. Det fantastiske under prøvetiden er å oppdage hvor godt stykket er skrudd sammen. Ibsens dramaturgi er så effektiv at vi må må stole på å spille situa-sjonene rent, uten for mye klammende undertekst. Ibsen hjelper oss i mål.

Henrik Ibsens

HEDDA GABLER

Regi / bearbeidelse Per-Olav Sørensen
Lysdesign / scenografi / kostymer Pavel Dobrusky
Musikk og lydkulisser Andreas Moxnes
(Unntatt "Adios" av og med Rammstein)
Lyd Jan- Emil Indergaard
Masker Bjørg Kristin Rønning

Hedda Gabler Anna Bache-Wiig
Jørgen Tesman Ola G. Furuseth
Thea Elvsted Tone Mostraum
Eilert Løvborg Pål Christian Eggen
Dommer Brack Trond-Ove Skrødal
Tante Julle Janne Kokkin
Renata Camilla Gule / Silje Marie Haug

Inspisient Erik Johansen
Sufflør Mette Skogheim
Rekvisitør Elisabeth A. K. Østergren
Teknisk koordinator Jan-Petri Bengtsson
Foto fra prøvene Lasse Berre
Program May Selmer / Geir Schønberg
Ansvarlig utgiver Otto Homlung

Takk til Regionalt senter for selvmordsforebygging ved Venke Aarethun og Bente Espeland
Takk til Trondheim Pistolklubb

Kulisser og kostymer er produsert på tetrets egne verksteder. Fotografering og lydopptak under forestilling er ikke tillatt
Tid: 1 t 45 min uten pause

Billetter: 73 80 50 00 www.trondelag-teater.no

telenor